

Dr hab. Tomasz Gajownik
Katedra Wojskoznawstwa i
Interdyscyplinarnych Studiów Strategicznych
Instytut Historii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ul. K. Obitza 1, 10-725 Olsztyn
e-mail: t.gajownik@uwm.edu.pl

Olsztyn, dnia 06 marca 2024 roku

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wpłynęło: 08.03.2024	Znak:
Ref:	Zał:

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Tomasza Kroka pt. „Działalność
wywiadowcza majora Andrzeja Czaykowskiego (1949-1952) – studium
przypadku komórki wywiadu emigracyjnego” (Warszawa 2024, ss. 491)
napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Tadeusza Wolszy**

W związku z wyznaczeniem mojej osoby przez Radę Naukową Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, na posiedzeniu w dniu 14 grudnia 2023 roku, na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Kroka pt. „Działalność wywiadowcza majora Andrzeja Czaykowskiego (1949-1952) – studium przypadku komórki wywiadu emigracyjnego” (Warszawa 2024, ss. 491) napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Tadeusza Wolszy, przedstawiam niniejszym jej ocenę:

1. Sylwetka autora rozprawy doktorskiej:

Pan magister Tomasz Krok jest absolwentem historii dwóch uczelni: Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, gdzie uzyskał tytuł licencjata (2013) oraz Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie uzyskał w 2015 roku tytuł magistra. Po zakończeniu edukacji rozpoczął pracę zawodową, początkowo w Wydziale Badań Historycznych Wojskowego Biura Historycznego, następnie w Wydziale Koordynacji i Programowania Departamentu Oceny Skutków Regulacji w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, a od 2020 roku do dziś pracuje w Oddziałowym Biurze Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie.

Jest autorem monografii poświęconej antymasońskiej komórki Episkopatu Polski, działającej w latach 1946-1952, która doczekała się dwóch wydań¹, siedmiu artykułów naukowych oraz 18 publikacji popularno-naukowych. Brał udział w pięciu konferencjach o zasięgu międzynarodowym oraz dziesięciu krajowych. Praca magisterska, na podstawie której opublikował monografię, uzyskała nagrodę II stopnia w Konkursie Prac Magisterskich im. Jana Józefa Lipskiego organizowanego przez Stowarzyszenie Otwartej Rzeczypospolitej. Pan magister Tomasz Krok posiada również doświadczenie w zakresie działalności organizacyjno-popularyzatorskiej podejmując się funkcji zastępcy redaktora naczelnego kwartalnika *Frona Lux* oraz członka zespołu konkursowego III edycji konkursu o nagrodę im. Janusza Kurtyki. W trakcie studiów kierował pracami sekcji historii XX wieku w Kole Naukowym Historyków – Studentów UMCS.

2. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej:

a) Trafność podjętej problematyki badawczej i jej oryginalność

Problematyka aktywności polskiego wywiadu wojskowego, odtworzonego w realiach działalności władz emigracyjnych po wrześniu 1939 roku, pozostaje ciągle obszarem niewyeksplorowanym, co szczególnie widoczne jest w kontekście jego funkcjonowania po zakończeniu II wojny światowej. Dlatego podjęty przez Pana magistra Tomasza Kroka temat badawczy wpisuje się w proces stopniowego powiększania stanu naszej wiedzy o wieloaspektowym i złożonym obrazie oficerów oraz personelu jednej z najlepiej ocenianych, zarówno w trakcie wojny jak i po jej zakończeniu, służb specjalnych przy równoczesnym naświetleniu nieznanego aspektu wykorzystania przez nią, w celach wywiadowczych, środowiska teozoficznego. Kwestia misji mjr. Andrzeja Czaykowskiego pozostaje, mimo jej naświetlenia w podręcznikach służących kształceniu kadr komunistycznych służb specjalnych oraz występowania w nielicznych publikacjach, mało znaną kartą z dziejów konfrontacji tajnych służb. Tym bardziej, że wiedza w omawianym zakresie pochodziła z materiałów różnej proveniencji wytworzonych przez organa bezpieczeństwa PRL. Dlatego podjęta, co należy podkreślić udana, próba naświetlenia genezy misji, jej charakteru oraz skutków, w oparciu o możliwe do wyzyskania zasoby archiwalne nie tylko w Polsce ale i zagranicą, świadczy nie tylko o oryginalności podjętej problematyki, ale i zasadności.

¹ T. Krok, *Antymasońska komórka Episkopatu Polski (1946-1952)*, wyd. II popr. I uzup., Łomianki 2018, ss. 432; idem, *Antymasońska komórka Episkopatu Polski w świetle badań i dokumentów (1946-1952)*, Warszawa-Gdańsk 2015, ss. 330.

b) Uzyskane rezultaty i ich znaczenie dla nauki i praktyki

Opracowany przez Pana magistra Tomasza Kroka temat badawczy stanowi cenne uzupełnienie wiedzy o wielu aspektach, w tym aktywności zarówno emigracyjnych władz polskich, jak i ośrodków wywiadu emigracyjnego oraz działalności komunistycznych organów bezpieczeństwa. Co szczególnie istotne praca wnosi wiele nowych, nieznanych do tej pory, ustaleń na temat kwestii penetracji środowiska teozoficznego przez agenturę Urzędu Bezpieczeństwa, a także postaw reprezentantów tegoż środowiska wobec rzeczywistości, jaka nastąpiła w Polsce po zakończeniu wojny. Niewątpliwym atutem rozprawy jest krytyczne spojrzenie autora na podejmowane przez czynniki emigracyjne próby nie tylko rozpoznania sytuacji politycznej w kraju, czy nastrojów społecznych, ale na formy organizacji działalności służącej realizacji tego rodzaju zadań. Przeprowadzona, na podstawie zachowanych źródeł archiwalnych, analiza wykazała że tak chwalony i wysoko ceniony za osiągnięcia wojenne wywiad emigracyjny nie był równorzędnym przeciwnikiem dla organów kontrwywiadowczych PRL, co skłania do głębszej refleksji nad potrzebą weryfikacji ocen wystawianych temu pierwszemu. Można także mieć nadzieję, że rozprawa doktorska, już w wersji książkowej przyczyni się nie tylko do przybliżenia zarówno samej postaci mjr. Czaykowskiego oraz kulisów jego misji szerszemu gronu odbiorców, ale także zwiększenia zainteresowania problematyką konfrontacji polskich służb specjalnych w okresie Zimnej Wojny, ponieważ oficerowie i funkcjonariusze wywiadu emigracyjnego często kontynuowali swoją działalność, ale już w szeregach obcych służb specjalnych.

Z mniej znaczących wątków można wskazać, iż wykorzystane w pracy zeznania złożone przed organami bezpieczeństwa PRL przez Andrzeja Czaykowskiego potwierdziły m. in. tezę o rozdźwiękach w szeregach oficerów PSZ w kwestii poszukiwania wsparcia ze strony dotychczasowych sojuszników w dalszej ich egzystencji (s. 167), co skutkowało podejmowaniem, czasem sprzecznych, decyzji w kwestii dalszej z nimi współpracy przez polskie czynniki wojskowe.

c) Poprawność formalno-językowa, stylistyczna i interpunkcyjna

Pod względem formalno – językowym rozprawa doktorska została napisana bardzo dobrze. Cechuje ją bardzo dobra polszczyzna, wartka narracja, co przy zachowaniu rygorów pracy naukowej, nie jest często spotykanym atutem. Niektóre partie czyta się jednym tchem w sposób bliższy powieści szpiegowskiej, a nie żmudnej analizy źródłowej, co należy uznać za być może niezamierzony zabieg, ale za to skuteczną metodę przyciągnięcia uwagi.

W niektórych fragmentach rozprawy widać niedociągnięcia stylistyczne, ale nie rzutują one na całościowy odbiór pracy. Należy w tym miejscu odnotować, iż autor nie do końca opanował terminologię i nazewnictwo charakterystyczne dla przedwojennego Wojska Polskiego, co przejawia się m. in. stosowaniem zamiennie nazw własnych jednostek wojskowych z dużych lub małych liter (np. s. 127 nazwa pułku, w tekście, z małych liter, a w przypisie nr 7 z dużych), używaniem nazwy Oddział II Sztabu Generalnego również dla okresu po grudniu 1928 roku, czy brakiem kropek po liczbie porządkowej danej jednostki w przypadku występowania odmiany nazwy tejże (np. s. 159).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na jedną, dość istotną z punktu widzenia lektury rozprawy, kwestię a mianowicie niespójny zapis publikacji w przypisach. W przypisach wyjaśniających występują często cudzysłowia, które oddzielają wykorzystane, w przypisie, publikacje od treści wyjaśnień. Często w przypisie nie można dostrzec jaki układ zapisu został wykorzystany, ponieważ zawarte w nim publikacje nie są ułożone ani w sposób chronologiczny, ani według układu alfabetycznego. Pojawiają się także przykłady przypisów, gdzie pozycje zwarte nie są odnotowane w sposób zgodny z układem hierarchicznym, na przykład słownik występuje przed monografią (s. 12, przyp. nr 1). Przed oddaniem do druku warto, aby autor szczególnie pochylił się nad kwestią ujednolicenia przypisów.

3. Ocena metodologiczna rozprawy doktorskiej:

a) Dobór literatury, umiejętność wykorzystania źródeł:

Zasadniczy trzon dokumentacji archiwalnej wykorzystanej w pracy stanowi materiał wytworzony przez organa bezpieczeństwa PRL, a przechowywany w archiwach Instytutu Pamięci Narodowej. Trzeba w tym miejscu podkreślić wręcz tytaniczny charakter podjętej przez autora kwerendy, o czym świadczą licznie cytowane w przypisach dokumenty. Cenne dokumenty zostały pozyskane z przechowywanych w archiwach polskich w Wielkiej Brytanii zbiorów, dzięki którym możliwa była skuteczna konfrontacja tychże z materiałami bezpieki. Uzupełniający charakter mają materiały archiwalne różnej proveniencji pozyskane z archiwów centralnych takich jak Archiwum Akt Nowych, czy Centralne Archiwum Wojskowe oraz regionalnych jak w przypadku Archiwum Pomorskiego Armii Krajowej. Należy jedynie żałować, iż autor nie dotarł do dokumentów personalnych oficerów polskiego wywiadu przechowywanych w bazie RAFu w Northolt w celu weryfikacji życiorysów osób poddanych rozpracowaniu przez służby specjalne PRL.

Literatura wykorzystana w pracy, zasadniczo, odzwierciedla obecny stan wiedzy zarówno w aspekcie przedmiotu podjętego przez autora problemu badawczego, jak również pozostałych

występujących w pracy kwestii, czy wątków pobocznych. Na pewno na szczególną uwagę zasługuje wybór publikacji poświęconych ruchowi teozoficznemu i jego obecności w niepodległej Rzeczypospolitej. Wśród pozycji, które można wskazać jako ewentualne uzupełnienie, warto wymienić tekst Piotra Gontarczyka (P. Gontarczyk, *Departament I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Opracowanie dotyczące genezy i zmian organizacyjnych komunistycznego wywiadu cywilnego 1944-1986*, „Glaukopis” 2006, nr 5/6, s. 354-370), czy publikacje będące pochodną organizowanych przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego w ośrodku w Emowie konferencji tematycznie poświęconych kontrwywiadowi polskiemu w latach 1914 – 1948, które są dostępne w wersji cyfrowej w ramach Biblioteki Przeglądu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (<https://abw.gov.pl/wyd/inne-publicacje/1756,Inne-publicacje.html>). W tym miejscu warto wspomnieć, przykładowo, tekst Michała Polaka (M. Polak, *Struktura organizacyjna Oddziału II (Informacyjnego) Armii Polskiej na Wschodzie i 2. Korpusu gen. Władysława Andersa 1942-1946*, [w:] *Kontrwywiad II RP (1914) 1918-1945 (1948)*, t. II, red. Z. Nawrocki, Warszawa 2014, s. 484-497), czy Piotra Taciaka (P. Taciak, *Pracownicy i współpracownicy kontrwywiadu i innych służb II Rzeczypospolitej Polskiej w materiałach Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Olsztynie. Zarys problematyki i perspektywy badawcze*, [w:] *Kontrwywiad II RP (1914) 1918-1945 (1948)*, t. II, red. Z. Nawrocki, Warszawa 2015, s. 447-456; idem, *Wykorzystanie byłych pracowników i współpracowników kontrwywiadu, wywiadu i innych służb II RP do rozpracowywania środowiska „dwojkarzy” w świetle materiałów Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Olsztynie. Zarys problematyki*, [w:] *Kontrwywiad II RP (1914) 1918-1945 (1948)*, t. IV, red. A. Przyborowska, Warszawa 2017, s. 312-320). W kontekście biogramu płk. Ludwika Zycha i jego działalności w Ekspozyturze nr 2 Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego cenne mogą być ustalenia dr. Andrzeja Wszendyrównego, którego rozprawa doktorska był poświęcona historii tejże ekspozytury (A. Wszendyrówny, *Ekspozytura Nr 2 Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego w latach 1929-1939*, mps, Siedlce 2010, ss. 673). Niewątpliwie pomocna, w naświetleniu procesu demobilizacji żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych, będzie monografia znawcy tej problematyki Jerzego Adama Radomskiego (J. A. Radomski, *Demobilizacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach 1945-1951*, Kraków 2009, ss. 412). W kwestii, szeroko poruszanej na stronach rozprawy, roli płk. Ludwika Zycha i jego służby w Wojskach Ochrony Pogranicza pomocne mogą być publikacje Grzegorza Goryńskiego, przykładowo poświęcone kadrom WOP w latach 1945-1965 (G. Goryński, *Kadra Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1945-1965*, „Przegląd Wojskowo-Historyczny” 2013, nr 1, s. 75-98).

b) Poprawność formułowania problemów i hipotez (założeń badawczych)

Podnosząc tę kwestię należy odnotować, iż niestety autor dysertacji wskazał, we wstępie, jedynie cel pracy oraz jej zakres merytoryczny i chronologiczny. W tym ostatnim przypadku nie wyjaśnił dlaczego za cezurę końcową przyjął w tytule pracy rok 1952, podczas gdy Andrzej Czaykowski został aresztowany w sierpniu 1951 roku. Natomiast nie uwzględnił zarówno hipotez badawczych jak i metod, którymi się posłużył w celu realizacji celu. W istocie rzeczy nie jest możliwe poznanie założeń determinujących przyjęcie zastosowanego w rozprawie układu pracy.

c) Trafność doboru metod i narzędzi badawczych, umiejętność ich zastosowania

W recenzowanej rozprawie autor, mimo iż nie wymienił we wstępie narzędzi badawczych, posługuje się, w sposób nad wyraz umiętny, klasycznymi metodami badawczymi charakterystycznymi dla nauk historycznych w postaci indukcji i dedukcji. Przeprowadzona, w oparciu o liczny materiał źródłowy w postaci dokumentów archiwalnych, analiza heurystyczna przyniosła oczekiwane rezultaty w postaci wyraźnie sformułowanych wniosków zawartych w zakończeniu pracy.

d) Prawdliwość układu pracy i struktury podziału treści

Zastosowany przez autora układ problemowo – chronologiczny został właściwie skonstruowany, co rzecz jasna, determinowane było charakterem materiału źródłowego. Struktura podziału treści wydaje się właściwa, natomiast pewne wątpliwości, które pojawiły się w toku lektury zostaną przedstawione w następnym punkcie.

e) Uwagi i propozycje

Przedstawione poniższe uwagi oraz propozycje mają charakter dyskusyjny i nie wpływają na wysoką, ogólną ocenę przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej Pana magistra Tomasza Kroka, natomiast są efektem pewnej refleksji.

Pierwszą kwestią, która wzbudza pewne wątpliwości, jest sam tytuł pracy doktorskiej w odniesieniu do charakteru misji jako studium przypadku komórki wywiadu emigracyjnego. Nie wnikając w terminologiczne rozważania charakteryzujące zasady organizacji oraz funkcjonowania polskiego wywiadu wojskowego w okresie II RP oraz wojennym, za komórkę wywiadu należy uznać integralny element pionu strukturalno – organizacyjnego centrali, na przykład wydział, sekcja itp. lub ewentualnie sieci terenowej w postaci ekspozytury. W omawianym przypadku właściwsze wydaje się użycie słowa placówka. Kolejną kwestią jest

sformułowanie o komórce wywiadu emigracyjnego. Autor w bardzo jasny i precyzyjny sposób omawia genezę misji Andrzeja Czaykowskiego (s. 163-174), gdzie uwypukla zarazem wszystkie wątpliwości dotyczące niejasnej roli, który z ośrodków decyzyjnych odpowiedzialny był za zainicjowanie i realizację pomysłu wysłania oficera do kraju. Z przedstawionej analizy wynika, że o całym przedsięwzięciu zdecydował gen. Roman Odzierzyński, w tamtym czasie kierujący Ministerstwem Spraw Wewnętrznych. Niemożliwe natomiast jest, jak wynika z tekstu rozprawy, definitywne ustalenie ról, jakie w realizacji misji mieli do spełnienia oficerowie dawnego Biura Planowania (struktury kontynuującej prace Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych), czy Zawiązku Sztabu Głównego. Bez pomocy, szczególnie w wymiarze technicznym i logistycznym, ze strony „dwójkarzy” niemożliwa była realizacja przedsięwzięcia, ale zasadniczo na tym kończyła się ich rola. Nie byli oni ani decydentami w kwestiach zadań stawianych Czaykowskiemu, ani odbiorcami nadsyłanych przez niego raportów. Dlatego w momencie przygotowywania rozprawy do wydania drukiem celowym wydaje się przemyślenie ostatecznej wersji tytułu.

W dalszej kolejności, być może, warto zastanowić się nad przeredagowaniem treści rozdziału 1. W tym miejscu należy podnieść, iż wiedza autora na temat teozofii wzbudza głęboki podziw. Przedstawiony w tym rozdziale przegląd historii tego ruchu oraz jego oddziaływania w Polsce jest wręcz imponujący. Natomiast zakres i skala zjawiska zaprezentowana, w liczącym blisko 80 stron rozdziale, wydaje się zbyt obszerna jak na pewnego rodzaju wstęp do zasadniczej treści związanej z charakterem misji majora Czaykowskiego, a mianowicie roli środowiska teozoficznego w pomocy w jej realizacji. Poza tym wątki dotyczące aktywności przedstawicieli środowiska przewijają się na kartach pracy równie często (np. s. 219-220, 390-402). Podobnie rzecz ma się z analizą dorobku publicystycznego gen. Michała Tokarzewskiego – Karaszewicza (s. 76-80).

Mocnym punktem rozprawy są, przedstawiane na jej kartach, biogramy osób, które albo prowadziły w Polsce działalność wywiadowczą dla władz emigracyjnych, albo bezpośrednio współpracowały z majorem Czaykowskim. I w tym kontekście informacje o osobach mało lub wcale obecnych w obiegu naukowym i powszechnej świadomości są cennym uzupełnieniem pracy. Natomiast wydaje się, że przypominanie życiorysów niektórych bohaterów pracy nie jest konieczne, tak jak to ma miejsce w przypadku 3-stronicowego tekstu o gen. Elżbiecie Zawackiej. Podobnie rzecz wygląda w przypadku opisu ucieczki marszałka Edwarda Śmigłego – Rydza (s. 263). W tym miejscu należy zwrócić uwagę na pewnego rodzaju niekonsekwentną postawę autora, który w nieznanym sposób decyduje, które biogramy znalazły się w tekście głównym, a inne w przypisach.

Na koniec, z recenzenckiego obowiązku, przedstawione zostały uwagi szczegółowe:

s. 1-2 – nie jest jasny układ organizacyjny wydziału II, brak spójności informacyjnej, np. wydział II po zmianach z 1948 roku został podzielony na 3 sekcje, zatem jak wyglądał jego podział przed?

s. 3 – przyp. nr 10 – praca zbiorowa pod red. A. Pepłońskiego i P. Kołakowskiego została wydana w 2006, a nie w 2016 roku

s. 4 – warto postawić pytanie, czy oparcie się w pracy agenturalnej na środowisku teozoficznym i własnej rodzinie było właściwym posunięciem, a odpowiedzi udzielić w zakończeniu

s. 5 – passus o roli środowiska teozoficznego wśród elit wojskowych, z tekstu rozprawy nie wynika aby teozofowie osiągnęli liczebnie i organizacyjnie ważną pozycję wśród korpusu oficerskiego II RP

s. 6 – opinia UB o znaczeniu misji Czaykowskiego – czy sporządzona opinia nie miała na celu podniesienia rangi znaczenia własnego sukcesu?

s. 15-16 – przypisy nr 16 i 17 – nawiasy

s. 19 – czy słowo teozofia nie winno być z małej litery?

s. 30 – passus o Annie Besant, akp. 2 brak wyszła za mąż

s. 56 – passus o karierze Michała Tokarzewskiego – Karaszewicza, informacja o ponownym objęciu dowództwa 5. batalionu piechoty, brak informacji kiedy dowodził nim po raz pierwszy, Wojska Polskiego z dużej litery

s. 70-71 – niejasny związek między zwolnieniem przez generała, jako szefa Biura Personalnego, innych oficerów a zwolnieniem jego samego. W kontekście pełnionej przez Tokarzewskiego-Karaszewicza funkcji dowódcy poszczególnych Okręgów Korpusu ciekawe ujęcie przedstawił Jerzy Kirszak w artykule *Żadnej kapitulacji*, opublikowanym w Polsce Zbrojnej w 2020 roku (<https://polska-zbrojna.pl/home/ArticleShow/30748>).

s. 74-75 – powtórzenie tego samego akapitu rozpoczynającego się od słów „Spośród osób związanych...” w dwóch miejscach

s. 81 – rozkaz o powołaniu do życia ZWZ gen. Władysław Sikorski wydał 13 listopada, natomiast informacja o powołaniu gen. Tokarzewskiego-Karaszewicza na stanowisko komendanta Obszaru nr 3 przez komendanta głównego ZWZ gen. Kazimierza Sosnkowskiego pojawia się w instrukcji nr 1 dla płk. Stefana Roweckiego datowanej na 4 grudnia 1939 roku

s. 90 – akapit poświęcony odbudowie PSZ w Wielkiej Brytanii – pisząc o formowaniu 1 Korpusu PSZ autor niejako zaprzecza tezie o rezygnacji z tworzenia wojsk lądowych, ponieważ to na bazie tegoż związku powstała największa, na wyspach, jednostka a mianowicie 1 Dywizja

Pancerna. 1 Korpus PSZ liczbowo przewyższał cały personel wchodzący w skład sił powietrznych, marynarki wojennej oraz sił specjalnych. Warto również rozważyć rezygnację ze słowa konwencjonalne na określenie wojsk lądowych, ponieważ w tamtym okresie nie rozróżniano podziałów w ten sposób jak to wygląda obecnie.

s. 99 – akapit o powołaniu do życia Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia – pierwsze zdanie jest niejasne, o jaki odzew chodzi, w jakich okolicznościach doszło do działań Misji Specjalnej.

s. 126 – przypis nr 4 – brak nazwy zespołu, podobnie na s. 218, przypis nr 9

s. 128 – niewłaściwy zapis Suwalskiej Brygady Kawalerii

s. 129 – niejasna narracja odnośnie wyrwania się pułku z okrążenia, o którym nic wcześniej nie wspomniano

s. 133 – występuje niewłaściwa odmiana nazwy Oszmiana

s. 134 – akapit o służbie Czaykowskiego w AP w ZSRS – niewłaściwy zapis dowódcy plutonu w szwadronie przybocznym armii

s. 144 – w przypadku płk. Mayera trzeba dodać drugie imię Antoni, ponieważ zarówno w przedwojennym Wojsku Polskim jak i w PSZ służyło dwóch oficerów o tym samym imieniu i nazwisku

s. 147 i inne – w przypadku wymieniania kolejnych przydziałów służbowych, w przypadku oficerów, wypada posługiwać się terminami wojskowymi, mimo że powielać się one mogą wielokrotnie

s. 157 – niejasne określenie przydziału Czaykowskiego, pełnił on obowiązki ale nie wiadomo jakiego rodzaju/kogo

s. 163 – przypis nr 2 – niewłaściwy zapis, nazwa zespołu z dużej litery, brak informacji o dokumencie na jaki powołuje się autor

s. 175 – przypis nr 47 – autorowi zapewne chodziło o osobę Andrzeja K. Kunerta, a nie Krzysztofa Tochmana, który notabene jest cytowany często (25 razy), ale jego publikacje nie znalazły się w bibliografii

s. 225 – winno być Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza

s. 243 – czy przypadkiem areszt NKWD nie mieścił się w dawnej siedzibie Gestapo przy ulicy Pomorskiej, a nie Placu Inwalidów?

s. 257 – interesujący, a zarazem niewyjaśniony wątek podległości funkcyjnej Elżbiety Zawackiej i Janiny Karaś

s. 262 – dokładna nazwa szkoły: I Szkoła Oficerska przy 2. Pułku Piechoty w Zambrowie

s. 276 – przypis nr 12 – biogram Władysława Bończy-Uzdowskiego, widnieje informacja o ponownym objęciu funkcji prezesa PZPN, brak natomiast odniesienia kiedy ją pełnił po raz pierwszy

s. 277-278 – nie jest jasne jaką funkcję pełnił płk. Ludwik Zych, mowa bowiem jest o stanowisku szefa sztabu WOP lub szefa Wydziału Operacyjnego nie wiadomo jakiego departamentu WOP. Warto, w kilku zdaniach wyjaśnić strukturę dowództwa WOP w omawianym okresie, opierając się choćby na publikacjach wspomnianego już Grzegorza Goryńskiego

s. 288 – ciekawy wątek poświęcony zastępcy attache wojskowego ambasady USA w Polsce, natomiast nie została naświetlona kwestia kogo wykorzystywał w swojej pracy wywiadowczej

s. 311 – z lektury tekstu można odnieść wrażenie, że cytaty pochodzący z książki Tadeusza Wolszy dotyczy raportów przesyłanych przez Czaykowskiego

s. 353 – ostatni akapit, 1 zdanie niejasne

s. 356-359 – szkoda, że autor nie pokusił się o podsumowanie dotyczące oceny pracy Czaykowskiego przez władze emigracyjne

s. 386-389 – nie do końca czytelna jest narracja autora dotycząca podwójnej działalności Jana Milera

s. 465 – bibliografia – właściwa nazwa zespołu CAW to Kolekcja Akt Personalnych, brakuje natomiast jeszcze jednego zespołu wykorzystanego w pracy (s. 262, przypis nr 177, nazwa niewłaściwa), a mianowicie Kolekcji akt odznaczeniowych Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości

4. Wniosek końcowy:

Przedstawiona do recenzji dysertacja, poświęcona działalności wywiadowczej majora Andrzeja Czaykowskiego, jest udanym ujęciem podjętego tematu. Wnosi wiele nowych, ciekawych i nieznanych ustaleń. Przedstawione w recenzji uwagi oraz propozycje nie rzutują w żadnej mierze na wysoką ocenę wysiłku autora pracy. Podsumowując, rozprawa doktorska mgra Tomasz Kroka stanowi oryginalne rozwiązanie istotnego problemu badawczego i spełnia wymagania określone w art. 187 ust. 1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W związku z powyższą konkluzją przedstawiam Radzie Naukowej Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk wniosek o dopuszczenie mgra Tomasz Kroka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Tomasz Gejasiński